

Saaremaa maleva veteranidelt raamat

Suurem osa Eesti rahvast oli 50 aasta jooksul harjunud elutsema okupatsiooni all. Neid oli vähe, kes Eesti Vabariigi taastamise nimel oma elu kaitseliitlastena mängu panid. Austagem neid, mõistmata hukka teisi, kes on jäetud oma südametunnistuse kohtu kätte. See raamat nimetab julgelt nii neid kui teisi pakkudes lugemisel põnevust. Toim

KL Saaremaa Maleva veteranliikmete ühendus „Linnus“ on välja andnud maleva taastamisjärgset arengut käsitleva raamatu „Kaitseliidu Saaremaa Maleva arengulugu 1990-2007“.

Veebruarikuu viimasel päeval vaagis ühenduse täiskogu oma koosolekul möödunud aruandeperioodil tehtut ja tõesed, et kogu kirjapandu on ellu viidud ja hulga rohkemgi ära tehtud. Vabariigi aastapäeva eel ilmus trükit raamat, mille teksti (Peeter Kask) ja kujunduse (Paul Aav) oli „Linnuse“ täiskogu eelnevalt heaks kiitnud. Suurt abi materjalide kogumisel osutasid KL arhiivi, Saaremaa Muuseumi, Saare Arhiiviraamatukogu, Saare Maa-arhiivi ja Saaremaa Keskraamatukogu lugemissaali töötajad ja hr. Ragnar Sepp Kuresaarest. Lisaks neile võtsid tööst agaralt osa ka kõik „Linnuse“ 26 liiget, Saaremaa maleva juhid ja paljud ühendusse mittekuuluvad kaitseliitlased ning Kodutütarde Saaremaa Ringkonna ja selle peaaegu kõikide kohalike rühmade juhid.

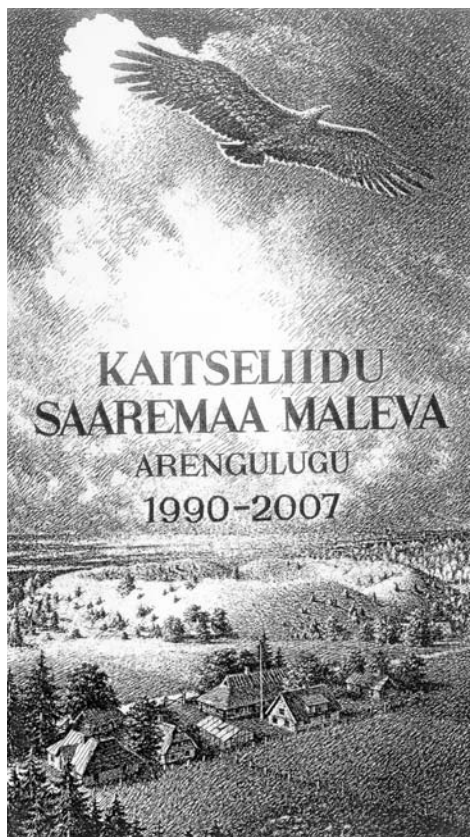
Algselt oli plaanis kirjeldada Saaremaa maleva tegevust kuni 2007. a lõpuni, nagu 2008. a ilmunud Kaitseliidu raamatus „Eesti eesti“ Saaremaa-peatükiki. Kuna aga raamatu ilmumine rahalistel põhjustel viibis, jõuti veidi kirjeldada ka 2008. a tegemisi. See on seda rõõmustavam, et just 2008. a hakkasid malevas tuntavalt toimuma positiivsed nihked asjades, mis varem eriti hästi ei läinud ja mida on näidatud ka raamatus. Nii võib vahel ka mõne asjatoimetuse venimises kasu tõusta! Raamat on illustreeritud 100 fotoga, neist 53 värvilised. Trükiarv on 400 ja

raamatupoodidesse see pehmekõiteline 96-leheküljeline väljaanne ei jõua. Küll aga on kavas selle eksemplare saata edaspidi igasse KL malevasse ja annetada Saaremaa suuremate koolide raamatukogudele.

Väljaande ilmumist finantseerisid Saaremaa malev ja Eesti Kultuurkapitali Saaremaa ekspertgrupp. Kuna raamat annab meie malevast vaid väga kokkuvõtliku ülevaate, otsustas „Linnuse“ täiskogu jätkata Saaremaa maleva ajaloomaterjalide kogumist ja need avaldatakse teemade kaupa „KL Saaremaa Maleva arengulugu 1990-2007“ lisadena (nr.1, 2 jne.).

Lühidalt mõnest põhiteemast

KL taastamine Saaremaal. Esimene tegevusperiood (1990-1993). Peale maleva taas-asutamiskooolekut 20. aprillil 1990, mil Kaitseliitu astus 16 liiget, tuli malev ametlikult registreerida, luua esmased struktuuriüksused ja koostada lähiaja tegevuskava. Neil aastatel seisnes maleva tegevus põhiliselt avaliku korra ja Eesti Vabariigi omandi kuulutatud sõjaväevarade valvamises ja kaitsmises nii Vene sõjaväelaste kui ka kohalike riisujate eest, astudes nendega korduvalt isegi tulevahetusse. Seejuures tuli sageli arveid klaarida nii Eesti üleriigiliste kui ka kohalike võimeesindajate ja politseiga, kes riisujaid igati toetasid. **Maleva struktuur. Liikmeskond.** Praktika näitab, et kõige sobivamateks struktuuriüksusteks olid Saaremaa oludes üksikrühmad, mis moodustati 1990ndail Kuressaares, Orissaares, Kihelkonnal,

Sörves ja Leisis. Lisaks neile tegutsesid malevas tagala-, sisekaitse- ja omalagatuslikult KL-ga liitunud Kodukaitse endistest liikmetest koosnenud korrakaitserühm. Hästi korraldatud ja küllaltki tegusa liikmeskonnaga malev sai tugeva tagasilöögi seoses seniste üksuste likvideerimisega ja uute moodustamisega KL-s ning malevas 2000ndate algul, mille tagajärjel vanemad kaitseliitlased osutusid otsekui liigeteks. Tõsi küll – paljud neist leidsid tegevust 2004. a. maleva juurde moodustatud veteranliikmete ühenduses „Linnus“, kuhu seisuga 1. märts 2010 kuulub 25 igati tegusat liiget. Viimastel aastatel on seoses ümberkorraldustega KL-s tervikuna ja tänu maleva juhtide tublile tööle olukord hakanud märgatavalt paranema. Ja ehkki paljusid KL tegevusest eemaldunud kaitseliitlasi ei õnnestunud töönaoliselt enam tegevusse tagasi tuua, astub igal aastal malevasse uusi ja noori liikmeid, mis lubab tulevikku vaadata optimistlikult.

Väljaõpe. Esimestel tegevusaastatel oli liikmete väljaõpe olnud lünklik ja mõnevõrra juhuslikku laadi. Mõistes vajadust luua kogu KL jaoks ühne väljaõppeprogramm ja –süsteem, asuti seda kava Saaremaa maleva juhtide initsiatiivil ja vastavat sõjalist koolitust saanud ohvitseri Ülo Tõrsi juhtimisel ellu viima. 1995. aastaks koostati programm, mille järgi hakati igale kaitseliitlasele andma põhikoolitust. Hiljem, kui KL Peastaabis tööle asunud Ülo Tõrsi juhtimisel oli nimetatud programmi täiendatud, võeti see „Baasväljaõppe kursuse“ (BÖK) nime all kasutusele kogu KL-s.

Seltsiulu ja traditsioonid. Malevapealik Mati Vendel, kes austas väga varem KL-s väljakujunenud tavasid, suutis nende väärtust kogu ülejäänud malevale selgeks ja omaseks teha. Varemolnud järgides ja ise uusi traditsioone luues tunnetas iga kaitseliitlane oma väärtust ja erilist kohta riigi elus ning see

• Raamatu autor Peeter Kask

liitis neid ühtseks pereks paremini kui miski muu.

Maleva eriorganisatsioonid. Esimene katse taastada Saaremaal 1994. a Naiskodukaitse tegevus ei õnnestunud, kuna ei täidetud vajalikke formaalsusi organisatsiooni loomisel ja puudus koostöötahe maleva juhtkonnaga. 1996. a asutatud NKK Saaremaa Ringkonna juhatus, arvestades eelnenud katse ebaõnnestumise põhjuseid, järgis organisatsiooni asutamise ametlikul vormistamisel kõiki nõudeid ja tegi algusest peale koostööd malevaga. Nõnda suudeti juba mõne aastaga luua teovõimas umbes 70 liikmest koosnev organisatsioon. Et vältida n-õ tühje numbraid, arvati NKK tegevusest kõrvale jäänud liikmed nimekirjast välja. Ringkond koosnes 3 jaoskonnast, moodustatud olid meditsiini- ja toitlustuseriala rühmad, käisid ettevalmistused side-erialarühma moodustamiseks. Jaoskondade ja erialarühmade tegevust koordineeris ringkonna juhatus. Valitses kindel käsu- ja alluvusliin. Algusest peale osalesid naiskodukaitsejad kõikidel KL, NKK, maleva ja ringkonna enda poolt korraldatud väljaõppe- ja seltskondlikel üritustel, samuti kutsuti neid kõikidele suurematele maakondlikele, kohalike omavalitsuste ja paljude organisatsioonide üritustele, kus osutati abi toitlustajate ja meedikute. Jaoskondade ja kohalike omavalitsuste koostöös hakati tähistama riiklikke tähtpäevi kohtadel.

2006. a märtsis astus ligi 10 aastat ringkonda juhti-

nud esinaine ametist tagasi. Juba aprillikuus hakati organisatsiooni kogu seniseid tegevuspõhimõtteid ja struktuuriüksusi muutama. See kutsus suuremas osas liikmeskonnast esile sügava pettumuse ning paljude eemaldumise NKK tegevusest. Jaoskondade liitmine ja erialarühmade laialisaatmine ning viimaste asemele suure hulga uute moodustamine ebaõnnestus. Viimastel aastatel on NKK kohalik juhtkond siiski korraldanud mitmeid silmapaistvalt häid üritusi nagu „Maakonna aasta ema ja aasta isa ning parima naiskodukaitseja valimine“ ja seda vajalikult kajastanud ka ajakirjanduses. Kuid paraku osalevad selles vaid vähesed naiskodukaitsejad. Mitmed naised on edukalt esinenud NKK ja KL üleriigilistel üritustel, kuid seda eelkõige omaalgatuslikult ja siingi on ringkonna juhatus suunav ja koordineeriv osa olnud vähene.

Hea märk on see, et 2008. a alustas tegevust rühm naiskodukaitsejaid Valjalas, malevas töötab alates k-0 aastast tubli palgaline NKK instruktor. See kõik lubab loota, et NKK kunagine ladus tegevus Saaremaal taastub ja ajakirjanduses avaldatud ringkonna liikmete suur arv - üle 100 - muutub ilusast statistilisest näitajast kauniks tegelikkuseks. Tublisid naisi Saaremaal ju jätkub!

Maleva noorteorganisatsioonid on algusest peale arenenud kindlalt. Suuresti häirivad kohalike rühmade tegevust koolide sulgemise jms. muudatused meie hariduskorralduses. Tänu Noorte Kotkaste ja Kodutütarde tublidele juhtidele, samuti palgaliste noorteinstruktorite kohusetundlikule tööle on mõlemad, kunagi vaid mõnekümne liikmega tegevust alustanud organisatsioonid, kasvanud enam kui paarisaja liikmega teovõimsaks malevaks ja ringkonnaks.

Peeter Kask

OMA MAA

Viljandi, aprill 2010

Küünlad, küünlad...

Vaevalt leidub Eestis inimest, kes poleks märganud 25. märtsi küünlatulva Tallinna Vabaduse väljakul - 21 000 tulukest, igauks meenutamas jõhkra suurriikliku vägivalla ohvrit. Kas see vägivald on minevik? Kas vägivald Kaukaasias on sajanditetagune kurbmäng? Tallinna mälestustalitusest ei möödu nädalatki, kui küünlad süüdati Moskva südalinnas. Jälle põhjuseks vägivald, ohvriteks juhulik valim metroosõitjad. Vägivald on nagu sandi nuga nartsu sees, ikka tuleb terav ots torkima. Vägivald ei püsi rajajoonel taga, seda ei saa hävitada, ikka lööb ta algatajat sabaga. Miks see küll ei meenu suurel idanaabri käsuandjal, kes on taaskord lubanud kõik terroristid hävitada?

Rapla maleva moodustamisest 20 aastat

Algusaastad

Enne II maailmasõda ei eksisteerinud Rapla maakonda ega iseseisvat KL Rapla Malevat. Raplas oli malevkond ja maakonna praegust territooriumi haldasid Harju-, Lääne-, Järva- ning Pärnumaa. Rapla maakond oma praegustes piirides ja praeguse nimetusega pärineb 1990. aastast.

Taasiseseisvumisele rahvusluse elavnemisega tugevnesid mõtted sõjalisest organiseeritusest ka Raplalaal. Ideest huvitatud isikud löid kontakti rahvuslikult meelestatud avaliku elu tegelestega Tallinnas. Seejärel said kolm meest – Kalle Eller, Toomas Päm ja Toomas Tõnisson saladuskatte alla kokku. Kalle Eller rääkis meeleste Tarapita tegevusest ja tutvustas seltsi eesmärke ning seejärel otsustati asutada salamaadse ühenduse ka Raplalaal. Tarapita liikmeskond koosnes Raplalaal peamiselt täiskasvanud meestest, kes Kaitseliidu taastamisel sellega kohe liitusid.

Tarapita rajamine rakendus-sportseltsina tundus olevat ainuõige otsus, sest vastasel juhul oleksid okupatsioonivõimud mehed lihtsalt laiali ajanud. Esimest korda alustati mõttevahetust Kaitseliidu taastamiskomisjoni septembris 1989 Juurus, kus Eesti Muinsuskaitse Selts näitas kroonikaafime II maailmasõja eelseid Kaitseliidust. Järgmine Kaitseliidu taastamist puudutav koosolek peeti 21. novembril Rapla haldushoone saalis, kus moodustati ka algatusgrupp, mille etteotsa valiti Manivald Kasepõld. Sel ajal hakati koostööd tegema ka Rapla sõjakommisariaadis teeniva Märt Tiruga, kes andis informatsiooni, kui mehi sunniviisiliselt Nõukogude armeesse viima tuldi. Nõnda aitas Märt Tiru hoiduda noortel Nõukogude armeest. Temalt tulnud infot vahendasid Rahvarinde ning Muinsuskaitse mehed. Sõjaväelased ja kaitseliitlased meenutavad Märt Tiru suure tähtsusega ning hindavad tema teeneid Eesti riigi ees väga kõrgelt. 2007. aastal, Võidupüha paraadil esitlaval avati tema auks pronksist portree-skulptuur Rapla jões kaldal. Üle-eestiine Kaitseliidu taastamiskoosolek peeti Järvakandis 17. veebruaril 1990. Kuigi tegemist oli avaliku üritusega, levitati infot selle toimimise kohta vaid tuttavate kaudu.

Koosolekust võttis osa 126 inimest. Nende hulgas loomulikult ka Raplalaal inimesed. Rapla Tarapita selts organiseeris valve võimalike provokatsioonide puhuks. Pärast Järvakandi koosolekut hakkasid senised Tarapita grupid tegutsema Rapla Kaitseliidu nime all. Toimus mitmeid koosolekuid selgitamaks Kaitseliidu loomise vajadust ja ülesandeid. 23. märtsil 1990 peetud suuremal koosolekul valiti Rapla Kaitseliidu esimehe pealik Manivald Kasepõld, kes täitis seda kohustust vaid 12. aprillil 1990, mil peeti Eesti Kaitseliidu Rapla lipkonna asutamiskoosolek, ja seda kuupäeva loetakse praegu Rapla maleva sünnipäevaks. Lipkonna pealikuks valiti Valdo Jänes, kelle ametisoleku aastail loodi alust toimivaks malevaks. Esimestel aastatel tekkis lipkonda üksusi pidevalt juurde. Üksuste loomisel valitses erakordselt isamaaline meeleolu, mehed olid entusiastlikud ja teadsid, mille eest seisavad. Sõjaeelse Kaitseliidu vaim mõjutas liikmeid. 21. septembril sai Rapla maakonna lipkonnast Kaitseliidu Rapla Malev. Omalaadseks konkurendiks kujunes malevale 1990. aasta maikuus Kodukaitse, mille tegevus Raplalaal polnud märkimisväärne. Hiljem astusid Kodukaitse Kehtna ja Kabala üksused Rapla maleva koosseisu. Esimene suurem üldriiklik Kaitseliidu aktsioon oli seotud Interrinde meeleavaldusega Tallinnas 15. mail. Toompea kaitsele saabus arvukalt Rapla kaitseliitlasi, aga lahutati Kaitseliidu ja Kodukaitse juhtide alluvusvahetusest tingitud arusaamatuste tõttu. 23. juunil 1991. a tähistati Raplas võidupüha, mille kandvaks jõuks olid kaitseliitlased, kes korraldasid koostööd omavalitsusega Maarja kiriku juurest alguse saanud jalutuskaigu läbi Rapla alevi. Vigalas toimus juulikuus kohalike kaitseliitlaste eestvedamisel Rapla lipkonna kolmepäevane laager. Osa-võtt laagrist oli rohkearvuline. Augustipühi ajal teul- ja raadiojaama ümbritsenud veomasinad pärinesid peamiselt Raplast ja need paigutasid sinna Rapla kaitseliitlased. Ka oli Rapla kaitseliitlaste osalus Tallinna sündmustes märkimisväärne. Aasta teisel poolel aitasid kaitseliitlased Kehtnas korraldada ajateenistussikka jõudnud noorte sõjalist väljaõpet. Selle eestvedajaks oli

Juba neljandat korda leidis aset Sakala maleva korraldatud Jaak Kärneri laskevõistlus Väluste laskeväljal 27. märtsil. Laskevõistluse eesmärgiks oli selgitada parim laskja lahingurelvadest nii individuaalselt kui ka võistkondlikult. Võistluste peakohtunikuks oli vanemseersant Lauri Nälk, kelle korrektse korraldustöö tulemusena sujus võistlus ladsalt ja tõrgeteta. Kohale oli tulnud 10 võistkonda eri malevatest, sh ka üks naiskond (Sakala NKK). Hommikul kell 10 rivistati Väluste laskeväljale võistlejad üles. Avasõna ütles Sakala maleva staabiülem kapten Ahto Alas, seejärel sai jutujärje endale tulekohtunik seersant Urmas Feldmann, kes tutvustas võistluste reegleid. Võistkond koosnes viiest liik-

mest (esindaja + 4 võistlejat). Võistlus toimus lahingurelvadest AK-4 või M-14, ja lasta tuli kolmes erinevas laskeasendis. Igas laskevoorus oli 10 lasku ja tabada tuli 100m kaugusel olevat märklauda. Punkte loeti iga voozu järel. Võistlus oli tihe ja väga tasavägine. Individuaalselt parimad olid L. Erm Rapla malevast (287 punkti), M. Riso Harju malevast (282 punkti) ning M. Reier Harju malevast (279 punkti). Võistkondlik järjestus näitas, et rändkarika viis koju Tartu maleva võistkond 1 101 punktiga, järgnesid Harju malev 1 084 punktiga ning Sakala maleva 1. võistkond 1 071 punktiga. Ainuke naiste võistkond pidi leppima 8. kohaga. Võistluspäev lõppes parimate

Tuld üle vee

autasustamisega, võistlejatele turvalist koduteed soovimise ja lootes, et tulevalt aastal on võistlus rahvaküllasem ja tabamusterohkem.

Ele Lehes
Sakala maleva
naiskodukaitsja

Jaak Kärner (22.03.1892 – 22.07.1937), Sakala maleva kaitseliitlane, oli kuulus laskur, kes tuli 1935. aastal Roomas MM võistlustel maailmameistriks vabapüssist põlvelt laskmises, saades 300 m pealt tulemuseks 377 silma (400st võimalikust), mis oli ühtlasi ala maailmarekord. Toim

kohaliku riigikaitseosakonna ülem Märt Tiru.

1992. aastal sai Rapla malev uue pealiku n-Itin Rein Paju-nurme. Tema ametiaja alguses komplekteeriti maleva staabi koosseis, kus seniste vabatahtlike asemel asusid tööle palgalised. Staabi ülesandeks sai kaitseliitlaste süsteemne väljaõpe ja selleks vajalikku raha leidmine. Maleva staap panustas vabatahtlikkuse kui peamiselt jõe, mis on aastate vältel Kaitseliidu edasi viinud ja jätkusuutlikkuse taganud. Rapla maleval oli omavalitsuste ning kohaliku meediaga hea koostöö, kaitseliitlaste tegevuse teati ja seetõttu hinnati Raplalaal malevat kõrgelt. Maavalitsus tunnustas oma malevat ka sellega, et annetas malevale lipu, mis õnnistati 7. novembril 1998 Raplas. Hoo said sisse eriorganisatsioonid – Kodutütred, Noored Kotkad ja Naiskodukaitses – kes leidsid endale juhid ja nende tegevusele aitati malevas igati kaasa. Taastatud Kaitseliidu viiendal aastapäeval Järvakandis mainis Kaitseliidu ülem kol-Itin Johannes Kert Rapla maleva kohta: "Võib öelda, et see on olnud stabiilne algusest peale. Siin on olnud vähe vahejuhtumeid. Kogu aeg on olnud hea kontakt omavalitsusega." Samal ajal said alguse mitmed maleva traditsioonid: maleva aastapäev, teenemärke andmine, maleva suvapäev. Algusaastatel olid kaitseliitlased toimekad ja üritustesse osavõtjaid palju, kuid Eesti iseseisvuse kindlustades hakkasid mehed muutuma passiivsemaks. 1997. aastal sai maleva pealiku kohusetäitjaks mõneks ajaks n-Itin Aksel Heidemann, kuid samal aastal kinnitati ka uus pealik Avo Aljas. Tema ajal edenes tugevalt eriorganisatsioonide töö, väljaõpe muutus süsteemseks ja mitmekülgses ning tõhusust koostööd maakonnas. 2003. a suvel astus Avo Aljas tagasi. Malevapealiku kohusetäitjateks said Iin Arnold Juhans ning peale teda kpt Heino Rebane. Uus malevapealik kpt Aarne Sillamaa asus ametisse 2004. a. 2007. a sai malevapealikuks mjr Peeter Tani, kes on ametis praeguseni.

Varustused

Kaitseliitlaste varustus oli algusaastatel kirju nagu tedre muna riikliku toetuse puudu-

mise tõttu. Alguses hakkas abi tulema väliseestlastelt. Jüri Toomepuu kinkis Manivald Kasepõllule Ameerika Ühendriikide sõjaväevormi, mille järgi osa Rapla kaitseliitlasi laskis rohelisest presentriidest endale vormi õmmelda. Isegi töösäpad tehti USA sõjaväesaabaste järgi ümber. Riiklik varustamine algas 1992. aastal. Hakkasid tulema Eesti kaitselise vormid. Esmajärgkorras said vormi endale staabi liikmed. Kaitseliitlased said Eesti vorme kindlateks üritusteks, reeglina paraadil osalemiseks. Relvalubasid hakati väljastama 1992. aasta esimesel poolel, kuid kaitseliitlased olid isiklikud relvad võtnud kasutusele juba Kaitseliidu taastoomise ajal. Laskemoona hangiti malevale omavahenditest. Padruneid, mida ei olnud võimalik juurde hankida, laeti ise uuesti. Rapla Maleva rühmasuurune üksus astus esimest korda relvastatult välja 1992. aastal Pärnus paraadil.

Kuna riigi ega kohalike omavalitsuste toetus ei katnud 1990. aastate alguses kõiki vajadusi, tuli hakata iseseisvalt raha teenima. Peamiseks sissetuleku allikaks sai valveteenistus. Vähem tähtis ei olnud ka toetus kohalikele ettevõtjatele ja omavalitsustele. Oluliseks tuluallikaks sai Pahkla sõjaväelinnak.

Malev praegu

Praegu on Rapla malevas 559 liiget, nendest tegevliikmeid 533, toetajaliikmeid 14, auliikmeid 7 ja noorliikmeid 5. Tegutsevad Loone üksikkompanii, Märjamaa üksikkompanii, Hiie üksikkompanii ja Kaiu miinipidujapatari. 2009. a liitus Rapla malevaga 60 liiget. 2010. aasta plaanis on 99 üritust.

Naiskodukaitses

NKK Rapla ringkond alustas tegevust 1992. aasta sügisel. Esimeseks ringkonnavanemaks sai Lea Leopard. Et organisatsioon oleks selgust saada, otsiti abi ennesõjaaegsest põhikirjast. Alustati mitmesuguste kursustega. Aitati maleva üritustel ning samuti oldi abiks noorkotkaste ja kodutärde tegevuses. Käsitööna valmistati endale vormid, milles avalikkuse ette ilmuti esimest korda 1994. aasta laulupeol korda pidades. Algusaastatel oli huvi suur ning vaatamata vahendite nappusele toimus

mitmesuguseid huvitavaid ettevõtmisi. NKK ringkonda on juhtinud peale esimese esinase veel Krista Olesk (1996-1997), Rita Paalaste (1997-1999), Ülla Aasmägi (1999-2000), Tiia Asrand (2001-2003), Tiina Kaffer (2003-2005), Kairi Baumer (2005-2008), kohusetäitjana Küllike Kaljend (2008-2009) ning praegu juhib ringkonda Pirk Peterson. Temale on suureks abiks nüüdseks instruktoriga töötav Küllike Kaljend. Naiskodukaitses on praegu 80 liiget. NKK ringkond jaguneb Rapla, Hiie ja Kaiu jaoskondadeks. 2009. aastal võeti vastu 15 liiget.

Kodutütred

Esimene kodutärde rühm Rapla ringkonnas alustas tööd Lelle koolis Katrin Talu juhtimisel. 18. veebruaril 1993. a toimus esimene kodutärde eksam, kus viis kandidaati omandasid edukalt VI järge. 24. veebruaril 1993 anti töötus Rapla Vabadussõja aumärgi juures. Lelle rühmale järgnesid kiiresti rühmad Varbolas, Raikkülas, Eidaperes, Keavas ning Juurus. Kodutärde organisatsioon laienes maakonnas hoogsamalt kui mujal Eestis. Rapla malevas on ka neid, kes on taastoomisest alates organisatsioonis pidevalt tegeutsenud ja hiljem jätkanud või jätkamas noortejuhina: Margit Kadak Lelle rühmast, Kaie Kensap-Kukk Alu Pontšikute rühmast ning Riina Peterson Eidapere rühmast. Rühmavanemana on taastoomisajast siiani tegeutsenud Rita Mereviki. Kodutärde ringkonnavanemad on olnud Katrin Talu (1992-2000), Margit Kadak (2000-2003), Kaie Kensap-Kukk (2004-2007), Riina Peterson (2007-2009) ning alates 2009. aastast Eli Sukles. Kodutütred on 2010. aasta plaanis 55 üritust. 2009. aasta lõpuks oli KT ringkonnas 83 liiget ning 35 kandidaati.

Noored Kotkad

1992. aastal taastati Raplalaal ka Noorte Kotkaste organisatsioon. Esimene rühm loodi Varbolas. 1993. aastal sooritasid esimesena noorkotka eksami Lelle rühma poisid, et vabariigi aastapäeval anda pidulik noorkotka töötus. Nende järgnesid kiiresti rühmad Kärus, Keavas, Raikkülas, Eidaperes, Kodilas ning Vigalas. NK taastamist Raplalaal juhtis noorte seas legendaarne tolaeagne maleva

• Üks Rapla maleva taastajatest Toomas Tõnisson

propagandapealik ja noorteinstruktor Toomas Tõnisson, kes oli ametis kaheksa aastat. Üks tuntumaid endisi noorkotkaid on Alu rühmast pärit Priit Võigemast. Noorkotkaste keskel on rühmapealikes sigrinud Jaan Kukk, Jaak Kukk ning praegune suur noorte abistaja Tarmo Tamms. Paljud noorkotkad on jätkanud kaitseliitlastena. Suurte kogemustega, mida ta meelsasti noortele edasi annab, on Eidapere NK rühmapealik Jaak Ross. Noorte Kotkaste malevat on juhtinud Toomas Tõnisson (1992-2000), malevanem Valtur Uusberg (Toomas Tõnissoni ajal), Aivo Rahuoja (2000-2004), Jaak Kukk (2004-2006) ja Jaan Kukk (2006-). Noortel Kotkastele on 2010. aasta plaanis 51 üritust. 2009. aasta lõpuks oli 64 ning 33 kandidaati.

Tavapärastest noortejuhitustest on Raplale kõige iseloomulikum „Aasta tütre ja kotka valimine“. Tegemist on maineka toiminguga, mida korraldatakse võimalikult harva, aga samas meelelahutuslikuna. Esimene pärjamine leidis aset 1995. aastal ja selle algatas KT Alu rühm, keda abistas NK Alu rühm. Algus oli keeruline, sest nappis ju raha, kuid tänu toetajatele kasvas sellest välja järjepidev tava. Sel aastal peeti juba 16. valimine. Tänu tublidele noortejuhitajatele on Raplas olnud algusaastatest saadik noorte tegevus vilgas.

Praeguseks on Rapla maleva staap kolind 5 korda ning hetkel asub see Raplas, Vahe tänav 3. Maleva koosseisus töötab 16 inimest.

Kaie Kensap-Kukk
maleva noorteinstruktor

Jüri Kuke XIV mälestuskonverentsilt

28. märtsil 2010 Tartu Ülikooli aulas

Enn Tarto sõnavõtt "Kollaboratsiooni mõju tänapäeva Eestis"

(lühendatult)

Kollaboratsiooni mõju tänapäeva Eestis avaldub kõikides üs valdkondades: rahvastiku etniline koosseis, majandus, poliitika, kultuur jne. Et mitte minna üldisõnaliseks, käsitlen ühte kitsamat ala - kollaboratsiooni mõju lähiajaloo mõtestamisele, käsitlemisele, kirjutamisele ja õpetamisele tänapäeva Eestis.

Kõigepealt minu ja Tartu Memento tänuavaldus noortele, kes 25. märtsil asetasi üle 20 tuhande künlä Tallinnas Vabadussõja võidusamba juurde.

Paljud Tartu represseeritud vaatasid televiisorist seda pilti ja nõudsid liigutusest. Eesti elab! Kõik pole veel kadunud! Osa noori mõistab ja mäletab meid!

Meil Tartus on eriti raske, sest osa noori ülistab nii juuni- kui märtsiküüditamise läbiviijat Kaarel Irdi. Ird ülbitses ja mõnitas küüditatud veel 1960-1961. aastal talvel. Olen sellele otsene tunnistaja. Suure vaevaga õnnestus Tartu Memento ära hoida monumenti püsitamise aegumatuses inimsusevastastes kuritegudes osavõtnule. Ma palun tungivalt, et mälestuskeskus HEREDITAS avaldaks tunnustust noortele, eelkõige härra Tanel Tsigule. Teine palve mälestuskeskus Hereditasale on, et ta tooteks veelkord EV prokuratuurilt ja kaitsepolitseilt kriminaalajaja algatamist Jüri Kuke surmasjaolude selgitamiseks. Jüri Kuke tapiteekonda saatmine oli aegumatu inimsusevasta-

ne kuritegu. Vastavalt tookord kehtinud okupantide seadustele Jüri Kukk ei kuulunud ENSVst väljasaatmisele, sest ta oli süüdi mõistetud ENSV kriminaalkodeksi §194 alusel. Näiteks Mart Niklus ja Enn Tarto, kes olid süüdi mõistetud ENSV Krk §68 lg 2 alusel, kuulusid ENSVst väljasaatmisele. Isegi tookord kehtinud õigusaktide alusel ei tohtinud haiget inimest tappa saata. Haige vangi tappisaatmine on kaitsena inimese piinamine ja seetõttu inimsusevastane kuritegu. Jüri Kukk saadeti Tallinnast Leningradi, Leningradist Murmanskisse, Murmanskist Volgodasse, kus ta suri 27. märtsil 1981. Rahvusvahelisel tuntud vabadusvõitleja surmateekonnale saatmise otsustas kompartei kõrgem juhtkond. Palun Hereditasel ühendust võtta Jüri Kuke omaaegse kaitsja advokaat Jaak Ojaga.

Te teate väga hästi, milline mõll käib tänapäeva Eestis "mälu" umber. On isegi Eesti Mälu Instituut, mälu mälestussarjad jne. Näitan teile raamatut, mille esikaanel on Jüri Kuke foto. See on põrandaalune väljaanne "Lisandusi mõtete ja uudiste vabale levikule Eestis". Salaja masinriknärts trükitud väljaanded toimetati Rootsi, kus Ants Kippari eestvedamisel need ilmusid raamatutena. "Lisanduste" kirjutatakse päris palju Jüri Kukest. Juba mõnda aega taotlen "Lisanduste" kordustrüki väljandmist. "Leedu Katoliku Kiriku Kroonikast" on ilmunud kordustrükk ja täielik tõlge

inglise keelde. "Memorial" Moskvas tegeleb "Jooksvate sündmuste kroonika" kommenteeritud väljaande ettevalmistamisega. "Lisanduste" tõrjumise kohta on toodud erinevaid ettekäändeid. Liiga väike hulk inimesi olevat olnud "Lisandustega" seotud. See on täielik ja alatu vale. "Lisanduste" toodud materjalid toimetati Läände. Seal tõlgiti need paljudesse keeltesse. Välisraadiojaamade saatel jõudsid need Eestisse ja teistesse Ida-Euroopa maadesse. Neid materjale kasutati võitluses Eesti eest väliseestlast. See oli osa külmast sõjast. Minu käest on nõutud "Lisanduste" originaale. Need on Riigiarhiivis sündimõistetute kohtuotomikute juures. Seda võib kinnitada Arvo Pesti.

Möödunud aastal helistas mulle kui Tartu Memento esimehele keegi meesterahvas, kes väitis, et "Lisandused" ei ole akadeemiline väljaanne, kõikidel kirjatükidel pole allkirja ja nendel polevat kirjutaja-autori omapära. Ma vastasin, et mina olin üks nendest, kes autoriomapära kõrvaldas. Kui küsisin ta nime, siis ta nii-öelda viskas toru hargile.

Loomulikult tuleb viha "Lisanduste" vastu omaaegse kollaboratsiooni mõjust tänapäeva Eestis. Aga miks see viha kasvab? Juba mitu aastat laiutab arusaam, et pärast II maailmasõda oli metsavendlus, küüditamine, kolhoosidesse minek, aga pärast Stalini surma 1953. a õnn tuli kommunismiehitajate

õuele", kuuekümnendad aastad olid lausa kuldsed. Mingit vastupanu ja repressiooni ei olnud. Rahvas jäi justkui magama ja ärkas laules Laulva revolutsiooni ajal. Kellele see vale vajalik on?

Eelkõige neile, kes väidavad, et 1940. aastal mingit okupatsiooni ja anneksiooni polnud. Rahvas astunud vabatahtlikult Nõukogude Liitu. Paljude rahvusvahelise õiguse spetsialistide arvates on nii, et kui toimub vägivaldne liitmine võõrriigi külge, siis järgneb järjekindel väga pikka aega kestev vastupanu eri vormides, vabadusvõitlus eesmärgiga iseseisvus taastada. Meile tutvustab neid seisukohti ajaloolane Lauri Mäalkso. Eestis nii oligi. Aga ajalooõeltsijate tellimus on saada veel üht punkti juurde okupatsiooni ja anneksiooni puudumise teooriale.

6. oktoobri 2007 avati Tartu Ülikooli raamatukogu ees mälestusmärk akadeemik Jüri Lotmanile. Endisel Tartu linnapeal proua **Laine Jänese**l jätkus julgust meenu-tada, et juba märtsis 2005 tõstatas Tartu linnavalinik ja Tartu Memento esimees Enn Tarto akadeemik Jüri Lotmani mälestuse jäädvustamise küsimuse. Kohe algas pealtvaatajate hulgas elav vestlus. Minust umbes 10 aastat nooremad solidselt riides prouad rääkisid umbes nii: "Ah et see Enn Tarto! See on ju selle Nikluse tütt. Niklus olevat ju päevi ka istunud. Ju siis on ta mudajoodik!" Kaks viielikmeilte "agitbrigaadi" asusid Mart Niklust pommitama. Mingid

selgitusi nad kuulda ei võtnud. Ma vihastasin nii, et ei saanud ööselt magada. Mart Niklus on alati olnud täiskarsklane. Okupatsiooni ajal tegeles ta ka lisaks kõigele muule karskusliikumise korraldamisega. Hiljem kuulsin veel kahest kohast valet, justkui Mart olevat viinanina olnud. Üks minu noorem tüttav selgitas mulle, et tegu olevat "kuvandi" loomisega. Kuskilt tellitud "kuvandi" peegeldavad, et stalinijärgsed vastuhakkajad olevat mudajoodikud, ilma hariduseta katlakütjad ning äärmuslikud tubokesed.

Eelmisel aastal lasti minu kohta käiku mõiste "äärmaslane". Mind ei lubatud välisministeeriumist isegi ühele kommunismikuritegude konverentsile. Nii mõnigi vana tüttav Tartu Ülikoolist läks teie peale üle ja pööras vastu tulles teisele poole tänavat. Mõiste äärmuslane on siiani lahti seletamata. Kas äärmuslane on see, kellel on äärmuslikud vaated ja äärmuslik tegevus, või on äärmuslased need, kes pikka aega seisavad rahumeelsete, õiguslike ja inimõigusi kaitsvate seisukohtade eest. Siis on ju kõik kristlased (kes käsu korras usku ei vaheta) äärmuslased.

Mind rünnati USAs, Soomes, Saksamaal Eesti päevadel, muidugi minu seljataga. Sel aastal on lõpuks hakanud selguma põhjus. See oli 1979. aasta 23. augustil avalikustatud märgukiri Balti Apelli, kus eitati nii Hitlerit kui Stalinit. Teatud idanaabri mõju oli olnud järelejäetud ja vaja

maailmale serveerida, et Eesti patrioodid on fašistid. Ma olen ajalooõeltsijatele tülikas tegelane. Ma pole võõras mündris sõdinud, olin II maailmasõja ajal laps. Olen Balti Apelli üks koostajatest ja allkirjutajatest, ma pole natsisümbolikaaga eputanud ega holokausti eitunud. Kordan veelkord juba 20 aastat tagasi välja öeldud põhimõtteid. Nende puhul, kes on vastase poolt ära osetatud, pole midagi teha, ega me üle maksta ei suuda. Ka nende puhul, kes on vastase poolt ära hirmutatud, pole midagi teha, üle hirmutada me ei suuda. Kes on vastase poolt eksitee viidud, neile proovime mõistust pähe panna. Minule on tüttav Stalini-järgsete ülekuulajate taktika. Ikka oli kaks onu: hea ja kuri onu. Soome kurjad onud me lükkasime tagasi, Soome head onud ja tädid on olnud aga edukad. Nad on saanud hakkama Stalini-järgse Eesti ajaloo finlandiseerimisega. Kui metsavendlustest räägitakse mokaotsast, õpilasvabadusvõitlusest peaaegu üldse mitte, avalik-õiguslikust rahumeelsest vabadusvõitlusest peaaegu ei midagi, "Lisandusest" ei midagi, Euroopa Parlamendi 13. jaanuari 1983. a otsusest ei midagi, kodanike komiteede liikumist ja Eesti Kongressist vähe, siis see on **Eesti ajaloo finlandiseerimine!** **Häaletu alistumine on mõtetu! Ka ajaloolindel jätkub võitlus Eesti riigi ja rahva püsijäämise eest!**

Kuhu kõik need mehed jäid?

Vaimsellt vägevam ja tõuliselt tugevam osa sai otsa 1940. aastal Eestis alanud ja aasta hiljem Siberi surmalaagrites kätkunud tragöödiate käigus. Sõjatandritel ja põgenikena jäi rahvale kadunuks veel tuhandeid ja koos 1949. aastal küüditatutega hävis kokku enam kui sada tuhat eesti soost meeshinget. Keda ja kelle võimalikke järelelülid riik tänapäevani taga nutab. Paraku aga vähe selleks ette võtab, et osaliseltki kadusid korvata - pojad, mehed, isad kas või märgilise tähenduse kandjatena järgestatud rahvuskehale tagasi anda... Maskuliinse telje tugevdamisele Eestis riigis eriti ei mõeldud. See ei ole trendikas. Küll aga jätkub siin kuuskümmend aastat kestnud komme anda poisslastele kesksoolist kasvatust ning kooliharidust. Juba enne põhikooli lõpetamist kaob tänavatele poisse, kelle tulevikutee on tume, gümnaasiumklassides on mehepoegi juba napilt, nende motivatsioon lõpuni vastu pidada väike. Sest mehelikkude alget koolides teadlikult ei rõhutada ega kultiveerita. Ei saakski seda naisõpetajate "armekorpus" teha. Käsitõharjumuste kujundamine on kassin, tehnilisi tarkusi ei peeta tähtsaks, kehalise kasvatus-

kaal on vähene, sõjaline õpetus meesteks kujunemise ajal mittekohustuslik ja nii vegeteerivad noored valkselt ning vaguralt kooliaja lõpuni. Tahame seda tunnistada või mitte aga poiste jaoks üli-tähtis, loov ja energiatootlik aeg jookseb koolides praegu suures osas tühja. Kaitseväge juhataja kindral Ants Laaneotsa tõsised ja murelikud tähelepanujuhtumised sellele teemale ei ole olukorda muutnud. Haridusministeerium on meessooliseks ja isamaaliseks kasvatus- ja koolitamis- pikka aega sõna tõsiselt mõttes tõrjutud. Oli lootus, et pärast dramaatilisi sündmusi Tallinnas ja Ida-Virumaal lõpuks ärgataks, et hariduse-, kaitse- ja siseministeerium seljad kokku panevad ning eesti poiste hüvanguks ja nende arengu edendamiseks midagi otsustavat ära teevad. Seegi lootus on praeguseks kahanenud, kuna kavandatud koolireform koos rahvusliku järeelkasvu numbrite langusega on isamaaliselt mõtleval ministrite tähelepanu muude valdkondadega kõvasti sidunud... Omaaegsed poeglaste gümnaasiumid andsid nii kehalse, sõjalises kui ka vaimses plaanis valminud vilju. Kõpsus oli see sõna, mis märgistas kasvua lõppu. Ja väljas-

tas tunnistuse, et ühiskonna meespeeri on lisanud uus liige. Kelle teadmiste võis loota, kes oli vastutus-tundeline, kehalt ja vaimult tugev ning kes ka teadis, kuidas kodu hoida ja kaitsta. Heidetagu vaid pilk Pärnu Poeglaste Gümnaasiumi või Tallinna omaaegsete kuulsate poistekoolide ajalool! Meil jõuab riigikaitset käsitlev õpik koolidesse kahesteikümnen-dal taasiseseisvumise aastal ja selle sisuga tutvumine on vabatahtlik. I ning ega sega-koolides meheliku-, sealhulgas militaarkasvatuse korraldamine kerge asi olegi. Isegi sel juhul, kui leiduks tublisid vastava ala meesõpetajaid. Tulevikku suunatud maskuliinset, isamaalist mõtlemist pole teadlikult kavandatudki, veel vähem seda õppekavadesse juurutatud ning hariduskorralduses on aastaid välditud - ja mitte ainult naisministri-te poolt - vastutustahelisel, mehekeskest alget. Mehist, kutsuvat signaali ei väljasta veel tänaselgi päeval piisava valjusega ei kaitse- ega sise-ministeerium, ei sportlikud, kutsealased, tehnilised ega sõjalised õppeasutusedki. Kaitseväge tutvustusega trükisajakirjanduses meenuvad rohkem teated rivikõlmatu-sest ja relvapõlgusest, televi-sioon kajastab kaitseväge

tegevusi pealiskaudselt mõne suurõppe ajal, vähe ennast näeb rahvas korra aastas, paraadil... Kaitseilui kasvab ja areneb koos eriorganisatsioonidega õnneks jõudasti ning loota võib, et vabatahtlik riigikaitse tulemusrikas tegevus ta peagi tähelepanu keskmesse tõstab. Ent tal ei jätku jõudu töö äratemiseks, mille kodu, kool, kasvatus- ja kultuuri-asutused on tegemata jätanud. Kaitseiluidele on vaja palju suuremat toetust, finantse, koolitust. Aga ka austust, tunnustust ja tähelepanu isikuile, kes seal noorsookasvatuse tööd tõeliselt teevad. Ja selle eest rahva tänuõnne väärivad. Nagu näiteks needki eesti poisid, kes ilma igasuguse käsu või sunnita üheksaküm-nendate alguses teenitusse läksid, kaitseväge teenistusele aluse panid. Miks nendest ei kõnelda ja neid iseseisvuse toetajateks ei tituleerita? Nad on seda ju tegelikult, mitte aga mänguliselt nagu on seda bolshevistlikes sõpruskonda-des sündinud mõned praegu-sed kassikullast medalite omanikud... Isamaaline kasvatus saab alguse kodust. Isa on poja esimene õpetaja ja tema vaimuse kujundaja, kes mehe tähenduse ja tema tegevuse tuuma peab aitama

juba algkoolis poisini viia. Siis hakkavad poisid ka elus mehe kuju otsima, nende pilgud õigesse suunda pöörduvad. Sõnumit peaks võimendama tõsine trükisõna ja vastavasisulised saated raadios ning televisioonis, mis meil aga pea täielikult puuduvad. Samuti nagu rahvusriiklikult olulised ja tähtsad poeglaste gümnaasiumidki. Olukorras, kus tüdrukutele-naistele suunatud ajakirja ja telesõudis on juba niigi väga palju, ilmub ajakirjanduslehtedele ja tele-programmidesse aga kergekaaluilisi saateid-ülilitisi veel juurdegi! On see meheliku alge sihiteadlik õnnestamine Eesti ühiskonnas? Või mis on seda veel rohkem? Üha enam leviv vodevill-ajakirjandus juhatub lugejat-vaatajat-kuulajat järjekindlalt lodevuse, lõbumajanduse ja hedonismi teele, mis on selgelt ületamas mõistlikule meelelahutusele lubatud piire ja omab hukavat tähendust kasvuaes poisslastele. Tallinnas ja Ida-Virumaal linnades märatsevad noorukite vandalism näitas, milleni võib viia koduse ja vanemliku kasvatus, hoolitsuse ning vastutustunde, ega ka suunava trükisõna puudumine. Ning kuivõrd ohtlik on riikluse seisukohalt keelatus, mille oskuslikult, jõuliselt ning sugestiivselt on sinsete muu-

laste mõjutamiseks ära kasu-tanud Venemaa propaganda ja eriteenistuste võrgustik. "Kommunistlik koolitus on salakaval", on hoiatanud to-talitaarrezüimide uurija ALAIN BESANCON oma teoses „Sajandi õnnetus“. Sajand on möödas, iseseisvus taas-tatud, kuid õnnetus jätkub. Eesti haridusasutustes pole selle kontrolli alla võtmiseks siiani peaaegu midagi tehtud, väga vähene tehtu pole aga andnud positiivseid tulemusi. Minister Lukase sõnavõtte, pöördumisi, südametunnis-tusele koputamisi, et poiste meheks kasvatamise alal midagi ette võetaks, on olnud kosutat kuulata. Ent kas ligi paarkümmend aastat välda-nud pidulik tehnikaja militaar-kasvatusealane paiglamars sellest lõpeb? Kas asendub see ehtsa ning edasirõhkiva, jõulise rivisammuga...? Isamaakasvatust, kaitsetahe, mehelik vastutustunne oma riigi ja rahva ees peaks seis-ma siilmapaistval kohal praegu-seski Eesti Vabariigis. Ning jätkuma tulevikus. Selleks vajame tõsist, põhjapanevat, isamaakasvatuse teemalist suurarutelu või koguni kongressi.

Ants Sild
ajakirjanik
(teksti lühendatud)

